

Bogactwo przyrodnicze Ziemi Wolsztyńskiej

Ziemia Wolsztyńska, zwana niekiedy Wielkopolskimi Mazurami, zajmowała jedno z czołowych miejsc w Wielkopolsce pod względem swych zalet krajobrazowych, bogactw przyrodniczych, i walorów turystycznych. Położona na zachodnim krańcu Wielkopolski w obniżeniu obrzańskim, stanowi łącznik z pradoliną warszawsko-berlińską. Szereg zabytków architektonicznych, zarówno w formie monumentalnych budowli, jak i użytkowanych budynków wiejskich wraz z parkami, rezerwatami i pomnikami przyrody, a także uposażenie wodne — nadają tej ziemi walor doskonałej krainy wypoczynkowej. Na wschodzie — morenowa wysoczyzna falista, na zachodzie natomiast — terasa środkowa, podczas gdy rozszerzoną dolinę rzeki Dojcy pokrywa sandr nowotymski z polami wydmyowymi. Południowa część Ziemi Wolsztyńskiej to mozaika, w skład której wchodzi terasa wydmyowa i zalewowa doliny Obry, część wysoczyzny morenowej płaskiej i pagórkowatej oraz pagórki moreny czołowej.

Na skomplikowaną i bogatą sieć wodną złożyły się 23 jeziora o powierzchniach zróżnicowanych, od 374 do 2 ha, oraz trzy podstawowe kanały obrzańskie. System wodny odprowadza wody dorzecza Obry w kierunku Warty i Obry. Dawny Wielki Łęg Obrzański był bagnistym jeziorem przyjmującym wody z sąsiednich wysoczyzn i odprowadzającym je korytami Jez. Kopalnickiego przez ciąg jezior zbąszyńskich do Warty pod Skwierzyną oraz Jez. Rudnickiego przez Kargowę do Odry pod Cigacicami. Dawne Towarzystwo Melioracji Nadodrzańskich, obecna Spółka Wodna, od stu siedemdziesięciu

lat prowadzi prace w dolinie Obry, budując kanały poniżej Kopanicy i pod Mośną dla uregulowania gospodarczego sieci wodnej Ziemi Wolsztyńskiej.

Cztery wielkie skupiska jezior istniejące na tym terenie to rynna wolsztyńska, rynna zbąszyńska, jeziora przemęckie oraz ciąg jezior: Rudno, Wilcze i Ośno. Wśród kilkunastu jezior bez połączeń znajduje się m.in. śródlądne jezioro w Kuźnicy Zbąskiej.

Rynna wolsztyńska obejmuje jeziora: Wioska, Wolsztyńskie, Berzyńskie (374 ha) i Oberskie, połączone z rzeką Dojcą. Na przesmyku jeziornym między Berzyńskim i Wolsztyńskim leży Wolsztyn. Rynną zbąszyńską tworzą jeziora: Kopalnickie, Wielkowiejskie, Chobienickie, Grójeckie, Nowowiejskie i Zbąszyńskie, połączone Północnym Kanałem Obry. Jez. Wielkowiejskie ponadto łączy się strugą z Wąchabnowskim. Grupa jezior przemęckich liczy 13 zbiorników wodnych połączonych kanałem.

Ciągi jeziorne stanowią nie tylko wypróbowane szlaki żeglarskie, ale i atrakcyjne rezerваты przyrodnicze okazów ptactwa i roślinności, rzadko spotykanych w innych skupiskach wodnych.

Do najatrakcyjniejszych rezerwatów przyrody należy Wyspa Konwaliowa (20,15 ha), położona w grupie jezior przemęckich na Jez. Radomierskim, do 24,8 m głębokim. Znajduje się tutaj przepiękny rezerwat konwaliowy w drzewostanie utworzonym z odroślowych dębów bezszypułkowych i sosny zwyczajnej oraz sporadycznie brzozy brodawkowej, a w północno-zachodniej części wyspy — z lip, klonów, jaworów, olch i jesionów.

Podszycie drzewostanu tworzy głównie leszczyna oraz pojedynczo jałowiec, buk i jarzębina. Runo leśne stanowią: orlica pospolita i trzcinnik leśny oraz kostrzewa olbrzymia, czworolist pospolity, narecznica samecza, pokrzywa zwyczajna, tojeść pospolita, tarczycza pospolita i turczyca błotna. Wyspa porośnięta jest 120-letnim lasem. W runie rośnie łanowo konwalia majowa (*Convallaria maialis* L.) w ilości do 400 roślin na 1 m². Występuje tu konwalia różowa, posiadająca różowe żyłkowanie kwiatu lub różowe nasady pręcików. Główne zbiorowisko leśne zajmuje świetlista dąbrowa (*Potentillo albae* — *quercetum*) z ciemiężykiem białokwiatowym, groszkiem czerniejącym, koniczyną dwukłosową, czyściwą starzyszkim, dziurawcem skapolistnym, kokoryczką wonną, bodziszkim czerwonym oraz trędownikiem bulwiastym. Spośród rzadko spotykanych roślin w rezerwacie tym znaleźć można kosaćca syberyjskiego, lilie złotogłów oraz buławnika czerwonego.

Do osobliwości tej ziemi należy również północna część Jez. Świętego, liczącego 7,59 ha powierzchni, o wciąż zmniejszającym się przez zarastanie lustrze wody. Jest tu torfowisko przejściowe, obfitujące w sosnę i brzozę. Całe jezioro otoczone jest wałem wydm piaszczystych porośniętych lasem sosnowym. Południowa część jeziora to wielki kożuch mszaru. Na terenie torfowiska rośnie kępami welnianka pochwowata, a poza nią bobrek trójlistny, bagnica torfowa, rosiczka okrągłolistna, skrzyp bagienny, modrzewnica zwyczajna i żurawina błotna.

Wyspa na Jez. Chobienickim — z czaplami siwymi (*Ardea cinerea* L.) — znajduje się w północnej części Ziemi Wolsztyńskiej i posiada powierzchnię 26,15 ha. Jest to rezerwat ptasi. W skład drzewostanu porastającego wyspę wchodzi sosna i dąb oraz w nikłym stopniu klon, osika, jesion i brzoza. Z wyjątkiem przybrzeżnego pasa, który zajmują zespoły olesu z wiązem pospolitym, topolą czarną, olszą czarną i jesionem wyniosłym, a w runie porzeczką czarną i chmiel zwyczajny, powierzchnię wyspy zajmuje bór mieszany

z jastrzębcem Lachenala, przetacznikiem leśnym, dzwonkiem okrągłolistnym i goryszem pagórkowatym. W sosnowym drzewostanie, liczącym ok. 110 lat, znajduje się kolonia ginącej w Wielkopolsce czapli siwej, składająca się ze 179 gniazd zajętych w 70% przez ptaki. Otoczenie wyspy stanowi na zewnątrz lilia wodna, w której zespole znajduje się grzybień biały, grązel żółty, rogatek sztywny, a u brzegów wyspy trzciny i oczerety z jeżogłówką gałęziastą, palką szerokolistną i trzcina pospolita.

Czwartym rezerwatem jest Bagno Chorzomińskie, gdzie w bezodpływowym zagłębieniu znajduje się mszarne torfowisko o powierzchni 3,60 ha. Pokład torfu sięga tu 8 m głębokości i obecnie zanika na nim porastająca go sosna i brzoza wobec niedowadniania pokładu. Występują tu liczne gatunki torfowców charakteryzujących wielkopolskie torfowiska wrzosowe, a ponadto rosiczka długolistna, rosiczka okrągłolistna, przygielka biała, wrzos, trzęślica jednokolankowa, żurawina błotna, bagnica torfowa, modrzewnica pospolita i bagno zwyczajne. Wśród rzadkich okazów flory wodnej w Jez. Kuźnickim — bezodpływowym — znaleźć można jezierzę morską.

Ziemia Wolsztyńska zajmuje jedno z czołowych miejsc w Wielkopolsce, pod względem lesistości. W 1838 r. posiadała lesistość równą połowie areалу dawnego powiatu, utrzymując to zalesienie prawie do 1970 r. Plan perspektywiczny zalesienia do 1990 r. przewiduje utrzymanie dotychczasowego zalesienia dla Ziemi Wolsztyńskiej. W północnej części dominują bory suche i bory świeże; bory mieszane stanowią mały odsetek wyposażenia leśnego. Typową zwierzyną łowną jest tu jeleń, sarna, dzik, lis, borsuk i kuna, rzadziej dziki królik oraz nieliczne zając i kuropatwa.

Gnieździ się tutaj w sprzyjających warunkach wodnych kaczka krzyżówka oraz podgorzałka, perkoz dwuczuby i perkozek, a ponadto z rzadkich okazów bocian czarny (*Ciconia nigra* L.) w leśnictwie Gnin, ciętrzew (*Lyrurus tetrrix* L.) w oko-

licach Gościeszyna, wsi Obra i w rejonie nadleśnictwa Mochy, drop (*Otis tarda* L.) w okolicach Gnina kraska (*Coracias garrulus* L.) w lasach nadleśnictwa Mochy i Wolsztyna oraz leśnictwa Dąbrowa, labędź niemy (*Cygnus olor* Om.) na Jez. Mochęńskim i żuraw (*Grus grus* L.) w okolicy Gnina, Czarnej Wsi.

W lasach nad Jez. Kuźnickim występuje czartawa drobna i tajemna jednostronna, a na wydmie śródleśnej w okolicy wsi Wilcze — kserotermiczny łyśszczec baldachogronowy, mącznica lekarska oraz pajęcznica liliowata. W lasach koło Starej Tuchorzy występuje sasanka wiosenna, sasanka otwarta i sasanka łąkowa czarniawa, a na śródleśnym torfowisku w okolicach Błońska — rosiczka okrągłolistna i przygielka biała. Rosiczkę długolistną i okrągłolistną można też odnaleźć na torfowisku nad jeziorem Grójec, a buławnik czerwony w lesie koło Borku.

W okolicach wsi Chobienice i Nieboża z rzadko spotykanych ssaków występują szczury śniadę (*Mus rattus* L.).

Prócz tych przyrodniczych rzadkości, często prawnie chronionych, przyroda uposażyła Ziemię Wolsztyńską również w szereg pomników stanowiących turystyczne cele wycieczek, wśród których na pierwszy plan wysunąć należy lipy drobno-listne w Dąbrowie Starej, Obrze, Wieleniu i Wolsztynie, dęby szypułkowe w Kębłowie, kasztanowce, klony zwyczajne i jawory w Dąbrowie Starej, dąb zrośnięty o obwodzie podstawy 800 cm w Mo-

chach i gład narzutowy — o obwodzie 900 cm, porośnięty mchem — w Przemęcie.

Piękno, które stworzyła przyroda samodziennie, jest bezsprzecznie jej największym darem, gdy jednak człowiek ukierunkował dzięki swemu poczuciu estetyki jej bujny rozwój, powstały nowe dzieła, podnoszące owo piękno i one właśnie na Ziemi Wolsztyńskiej ujawniły się w postaci parków krajobrazowych przy dawnych budowlach pałacowych. Na szczególną uwagę zasługuje park pałacowy w Wolsztynie, w którym prawdziwą ozdobą są świerki i dęby oraz niezmiernie rzadko spotykany miłorząb dwukłapowy (obok Domu Turysty), a ponadto parki pałacowe w Gościeszynie i Chobienicach, parki w Rakoniewicach i Wiosce. Powstały w XVII i XVIII w. założone przez właścicieli miast i osad, stanowią nieodłączną część krajobrazu Ziemi Wolsztyńskiej.

Dla ochrony krajobrazu tej ziemi wydzielono dwa obszary ochrony, obejmujące niemal cały były powiat: tereny pomiędzy Wolsztynem i Świętnem (jeziora rynnowe i wydmy paraboliczne) oraz między Wolsztynem i Świętnem (jeziora ziora rynnowe), w sumie około 5000 ha.

Bogactwo przyrodnicze Ziemi Wolsztyńskiej podlega pieczołowitej opiece społecznej, w celu udostępnienia tych walorów szerokim rzeszom turystów oraz z myślą o przyszłych pokoleniach, które na podstawie zachowanych zabytków przyrodniczych sądzić będą o naszym poczuciu piękna i kulturze.